

OLGA MÜLLEROVÁ, DIALOG A MLUVENÁ ČEŠTINA. VÝBOR Z TEXTŮ, K vydání připravili J. Hoffmannová, L. Jílková, P. Kaderka, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2022, 392 s.

Olga Müllerová, *Dialogue and spoken Czech. Selected texts*, prepared for publication by J. Hoffmannová, L. Jílková, P. Kaderka

CITATION: Balowska G., 2022, [rev.] Olga Müllerová, Dialog a mluvená čeština. Výbor z textů, K vydání připravili J. Hoffmannová, L. Jílková, P. Kaderka, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2022, 392 s., „Stylistyka” XXXI: 249–259, <https://doi.org/10.25167/Stylistyka31.2022.13>

Recenzowana publikacja stanowi wybór tekstów z bogatego dorobku naukowego Olgi Müllerovej, wybitnej czeskiej bohemistki. Została wydana dla uczczenia jubileuszu osiemdziesiątej rocznicy urodzin Uczzonej. Zawarte w tytule pojęcia *dialog* i *czeski język mówiony* określają podstawowy przedmiot naukowych zainteresowań Jubilatki, któremu poświęciła badania na przestrzeni kilkudziesięciu lat aktywnej działalności naukowej na Uniwersytecie Karola oraz w Instytucie Języka Czeskiego Czeskiej Akademii Nauk¹. Olga

¹ Redaktorzy w *Przedmowie* w następujący sposób argumentują wybór tytułu publikacji, podkreślając znaczący wkład Jubilatki w czeskie badania lingwistyczne: „Název výboru (*Dialog a mluvená čeština*)

Müllerová bowiem zajmowała się funkcjonowaniem czeszczyzny mówionej w komunikacji codziennej od początków swojej kariery zawodowej, począwszy od pierwszych tekstów z lat sześćdziesiątych XX wieku (inspirowanych pracami Karla Hausenblasa, podkreślającego konieczność badań czeskiego języka mówionego), w których analizowała składnię języka mówionego, poprzez opracowania struktury tekstu dialogowego, teorię dialogu czy analizę form dialogowych występujących w różnych sferach komunikacji, po badania dyskursu medialnego². Wiele publikacji z tego zakresu powstało jako rezultat wieloletniej współpracy Autorki z Janą Hoffmannovou, Jiřím Zemanem czy Evą Schneiderovou (por. np. Hoffmannová, Müllerová 1999; Hoffmannová, Müllerová, Zeman 1999; Hoffmannová, Müllerová 2000; Hoffmannová, Müllerová 2007; Müllerová, Hoffmannová, Schneiderová 1992; Müllerová, Hoffmannová 1994).

Prezentowany zbiór studiów, zredagowany przez Janę Hoffmannovou, Lucię Jílkovou i Petra Kaderkę, obejmuje trzydzieści artykułów Olgi Müllerovej wydanych w latach 1966–2010. Z uznaniem należy przyjąć starania Redaktorów, aby przedstawić odbiorcy teksty niejednokrotnie dziś trudno dostępne, rozproszone w różnych wydawnictwach i czasopismach, a doniosłe dla rozwoju badań nad czeszczyzną mówioną i teorią dialogu. Jak podkreślają: „Vybrané studie zajímavě zachycují nejen vývoj jazyka a jeho zkoumání, ale do značné míry i vývoj české společnosti a jejího komunikačního života v posledním půlstoletí” (s. 7).

Monografia składa się z przedmowy Redaktorów (*Předmluva*, s. 7–13), pięciu części obejmujących studia Olgi Müllerovej (s. 15–355), noty redakcyjnej (*Ediční poznámka*, s. 356–357), noty wydawniczej (*Údaje o původním zveřejnění textů*, s. 358–359), bibliografii prac Autorki (*Bibliografie prací Olgy Müllerové za léta 1965–2020*, s. 367–381) oraz indeksu nazwisk (s. 382–385) i indeksu rzeczowego (s. 386–392). Redaktorzy przyjęli zasadę pozostawienia wykazu literatury po każdym rozdziale, zachowując w ten sposób oryginalne opracowanie Uczonej.

je nasnadě a staví do popředí autorčin hlavní přínos k oboru: Olga Müllerová je zakladatelkou výzkumu mluvené (zejména dialogické) češtiny a po celou dobu své profesionální dráhy toto téma všestranně rozvíjela” (s. 7).

² Szczegółowy wykaz publikacji Autorki został opracowany przez Alenę Nejedlů i Janę Papcunovů oraz zamieszczony w końcowej części recenzowanej monografii (s. 367–381).

W pierwszej części monografii, zatytułowanej *Výstavba dialogu* (s. 17–99), Autorka podejmuje kwestie terminologiczno-metodologiczne istotne dla badań nad budową dialogu, prezentuje strukturę tekstu dialogowego i rozwój linii tematycznej rozmowy, przybliża relacje między dialogiem i monologiem oraz tekstem³. Na podkreślenie zasługuje fakt, że zagadnienia powyższe, podejmowane przez Badaczkę na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku, w znacznym stopniu przyczyniły się do ustalenia i uporządkowania terminologii rozwijających się wówczas czeskich badań nad dialogiem mówionym⁴ (por. m.in. rozdziały *Principy struktury dialogu*, s. 17–32, oraz *K výstavbě dialogického textu*, s. 33–44). Materiał językowy, który Olga Müllerová poddawała oglądowi, to autentyczne rozmowy nagrywane w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Jedną z nich jest dialog w sferze zawodowej, o czym traktuje rozdział *K tematické výstavbě nepřipravených mluvených dialogických projevů* (s. 45–56). Autorka zwraca uwagę na sposób konstruowania wspólnej linii tematycznej i jej rozwój (np. tematyizacja tematu, następstwo podtematów, zmiana linii tematycznej, wprowadzanie nowego tematu itd.), przy czym podkreśla, że opisane elementy dotyczą komunikacji nie tylko zawodowej, ale także codziennej.

Innym typem dialogu w sferze zawodowej, jakim zajęła się Badaczka, jest rozmowa telefoniczna, której nadrzędnym celem komunikacyjnym jest uzgodnienie terminu spotkania służbowego (*Analýza telefonických rozhovorů z hlediska řečového jednání*, s. 57–68). Osiągnięcie go jest możliwe na drodze zamiany ról nadawca – odbiorca w dialogu i związanej z tym realizacji funkcji komunikacyjnej poszczególnych sekwencji: faza początkowa, propozycja i jej przyjęcie, przekaz informacji, uszczegółowienie i rekapitulacja, faza końcowa.

Pierwszą część monografii zamyka studium prezentujące relację tekst mówiony – tekst pisany, w którym Olga Müllerová przedstawia wyniki przeprowadzonego przez siebie ciekawego eksperymentu badawczego (*Ke vztahu mluveného a psaného textu (srovnání mluveného a psaného vypravování)*, s. 86–99). Respondenci bowiem zostali poproszeni o opowiedzenie tego

³ Por. także monografię autorską Olgi Müllerovej *Komunikativní složky výstavby dialogického textu* (1983).

⁴ Wspomina o tym także Jiří Zeman: „Komparací mluvených a psaných textů přispěla O. Müllerová k vytváření metodologického a terminologického aparátu pro popis mluvených rozhovorů. Tento aparát našel později uplatnění i ve výzkumu fungování jazyka ve společenské komunikaci” (Zeman 2021: 114).

samego wspomnienia z dzieciństwa najpierw w formie ustnej, następnie zaś w pisemnej. Autorka dochodzi do wniosku, że obie formy wypowiedzi różnią się od siebie, a podstawowym czynnikiem determinującym formę tekstu jest typ kanału komunikacji (por. np. typową dla języka mówionego rozluźnioną budowę syntaktyczną). Ponadto zwraca uwagę na dobór środków językowych uwarunkowany wymogami stawianymi tekstom pisanym – zgodność z normą wzorcową – stąd brak w badanych tekstach pisanych elementów niestandardowych.

W drugiej części omawianej publikacji (*Dialog z hlediska účastníků, jejich vztahů a záměrů*, s. 103–181) Autorka dokonuje oglądu dialogu z perspektywy jego uczestników, analizuje relacje między nimi i ich zachowania językowe, sytuacje konfliktowe, nieporozumienia, a także rolę śmiechu jako czynnika konfliktogennego lub sprzyjającego osiągnięciu celu komunikacyjnego. Studium otwierające tę część monografii, *Dialog a konflikt* (s. 103–114), przynosi cenne ustalenia teoretyczne dotyczące konfliktowej sytuacji w komunikacji dialogowej, w których Uczona sięga nie tylko po opracowania rodzimych badaczy na temat konfliktu w komunikacji interpersonalnej, ale przede wszystkim po publikacje zagraniczne. Wprowadza tym samym na grunt czeskiej lingwistyki propozycje definiowania i opisu tytułowego zagadnienia, z których będą korzystali kontynuatorzy metody analizy konwersacyjnej, badań nad dialogiem medialnym czy instytucjonalnym. Autorka wychodzi od szczegółowego opisu czynników ekstralingwalnych determinujących przebieg komunikacji. Definiuje takie parametry społeczne i psychologiczne, jak poczucie tożsamości grupowej, struktura wewnątrzgrupowa i wynikające z tego role członków grupy, cechy osobowe jej członków, cele komunikacyjne, oficjalny typ sytuacji komunikacyjnej w odniesieniu do grupy badawczej, którą uznała za reprezentatywną dla grup społecznych powstałych jako „vytvořené direktivně nebo zvolením, aby vykonávaly nějakou práci ve prospěch velké skupiny lidí, podniku či instituce, eventuálně je zastupovaly, sledovaly jejich zájmy” (s. 105–106).

Olga Müllerová, dążąc do uchwycenia różnorodności sytuacji komunikacyjnych i przyczyniając się tym samym do ich kompleksowego opisu, uwzględnia w badaniach dialogu różnych jego uczestników, czego potwierdzeniem jest recenzowana monografia, szczególnie zaś druga część, obejmująca także teksty na temat komunikacji kobiet i mężczyzn czy lekarza z pacjentem. Ciekawie prezentuje się tu rozdział *Dialog s muži a ženami – rozdílů a shodů* (s. 115–136), który świadczy o aktywnym włączaniu się Uczonej w aktualne

badania w ramach lingwistyki genderowej. Autorka uwzględnia tu szerszą perspektywę badawczą, dowodząc, że asymetria płci w języku jest zdeterminowana czynnikami społeczno-kulturowymi. Analiza dialogu wykazała szereg różnic w komunikacji między kobietą a mężczyzną. Zdaniem Olgi Müllerovej kobiety, formułując swoje poglądy, wychodzą z obserwacji otaczającego świata i z własnego doświadczenia, cechuje je otwartość, chęć współpracy, empatia i praktyczność postępowania. Odpowiedzi kobiet na zadawane im pytania są bezpośrednie, jasne, nieskomplikowane, zawierają słownictwo nacechowane ekspresywnie, zdrobnienia, frazeologizmy i przysłowia, budowa syntaktyczna wypowiedzi zaś nie jest zbyt złożona. Przykłady czerpią przede wszystkim z życia rodzinnego, niekiedy także np. ze sfery mody.

Mężczyźni natomiast dążą do jak największej precyzji wypowiedzi, ale nie zawsze potrafią w prosty sposób odpowiedzieć na pytanie. Stosują rozbudowaną argumentację, często dokonują uogólnień i abstrahują od rozpatrywanego problemu. Ze względu na wyraźną tendencję do precyzji języka mężczyźni używają konstrukcji składniowych o znacznym stopniu skomplikowania, ich wypowiedzi mają charakter specjalistyczny, często używają słownictwa administracyjnego. Przykłady czerpią ze sfery profesjonalnej, branży samochodowej i sportu. W wyniku przeprowadzonej analizy Badaczka dochodzi do interesującego wniosku, że „Celkově by se dalo říct, že ženy se chovají dialogicky, kdežto chování mužů i přes dialogickou situaci tíhne spíše k monologu” (s. 133).

Nowatorskie zagadnienie w ramach analizy dialogu instytucjonalnego podejmuje Olga Müllerová w rozdziałach *Kompromisy v komunikaci lékaře a pacienta* (s. 149–155) oraz *Řeč v ordinaci dětského lékaře* (s. 156–164), w których zasadniczym przedmiotem badań czyni konwersację osoby dorosłej z dzieckiem, a także z kolejnym uczestnikiem tego typu komunikacji, jakim jest opiekun dziecka. Autorka wskazuje na asymetryczny charakter opisywanej interakcji i uznaje za wzorcowy przykład konwersacji z małym pacjentem umiejętność stosowania przez lekarza strategii komunikacyjnych, w wyniku których możliwe jest zachowanie równowagi między specjalistycznym aspektem dialogu a spontanicznym, naturalnym sposobem zwracania się do rozmówcy, co lekarz osiąga m.in. poprzez stosowanie zdrobnień imion pacjentów dziecięcych czy środków typowych dla języka dzieci oraz poprzez żartowanie z pacjentami.

Problematykę humoru i śmiechu Badaczka rozwija w dalszym rozdziale, zatytułowanym *Smích jako výraz spolupráce a konfliktu v dialogické komuni-*

kaci (s. 174–181), zamykającym drugą część monografii. Sięga tu po nagrania rozmów towarzyskich w gronie przyjaciół i konstatuje, że wprowadzanie do konwersacji wypowiedzi humorystycznych (np. opowiadania zdarzenia o takim charakterze) wywołuje śmiech uczestników rozmowy i przyczynia się do rozluźnienia atmosfery, ewokuje nastrój zabawy, ogólną wesołość i skłania także innych do żartowania, niekiedy z pewną dozą ironii. Pełni zatem funkcję integrującą. Autorka podkreśla, że ten rodzaj śmiechu odgrywa pozytywną rolę w omawianym typie kontaktu, przy czym zwraca także uwagę na występowanie w nim, choć znacznie rzadziej, śmiechu mającego negatywny wpływ na osiągnięcie celów komunikacyjnych. Ten rodzaj śmiechu pojawia się w sytuacjach konfliktowych.

Trzecia część recenzowanej publikacji jest poświęcona zagadnieniom syntaktycznym (*Syntax mluvených dialogů, kontaktové prostředky*, s. 185–236). Otwiera ją rozdział pt. *K syntaxi nepřipravených souvislých mluvených projevů (Přidatné výrazy a konstrukce)* (s. 185–195), będący pierwszym artykułem naukowym opublikowanym przez Olgę Müllerovou na początku drogi zawodowej⁵. Autorka prowadzi rozważania na podstawie nagrań spontanicznych codziennych konwersacji prowadzonych przez rozmówców zróżnicowanych pod względem wieku, płci i wykonywanego zawodu. Zwraca uwagę na takie zjawiska, jak zdania eliptyczne, zdania urwane, anakoluty, rozluźniona budowa składniowa, jukstapozycja czy znaczniki dyskursu.

Badaczka poddaje analizie także takie zagadnienia dotyczące tekstów języka mówionego, jak korekty (gramatyczne, wymawianiowe, leksykalne, znaczeniowe), peryfrazy czy powtórzenia, o czym traktują dwa kolejne rozdziały pt. *Korektury, rektifikace, parafráze a modifikační explikace v odborném mluveném textu* (s. 196–205) i *Opakování jako jeden z rysů výstavby mluvených textů* (s. 206–217).

Klamrę tematyczną trzeciej części monografii stanowi problematyka znaczników dyskursu, poruszana we wspomnianym studium, otwierającym tę część publikacji. Odnoszą się bowiem do niej także dwa artykuły zamykające trzecią część recenzowanej pozycji, zatytułowane *Kontaktové prostředky v českých mluvených projevech* (s. 218–229) oraz *Výskyt a funkce slova no v českých textech prostě sdělovacího stylu* (s. 230–236). Zdaniem Autorki w grupie znaczników można wydzielić konektory dyskursywne typowe tylko dla tekstu

⁵ Należy też dodać, że prowadzone przez Autorkę badania składni czeskiej komunikacji dialogowej zaowocowały obszerną monografią pt. *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba* (Müllerová 1994).

dialogowego albo tylko dla tekstu monologowego oraz jednostki o charakterze uniwersalnym, występujące w obu typach tekstów. Do pierwszej podgrupy Badaczka zalicza np. partykuły: *ano, jo, no, fakt* wypowiedziane równolegle do tekstu rozmówcy czy wyrażenia lub wypowiedzi typu: *no je to pravda, chápeš to vole?, je to tak?*, do drugiej zaś – np. formuły grzecznościowe, formuły inicjalne i finalne, zaimek *vy* oraz formy 2. os. l. mn., formy 1. os. l. mn. w znaczeniu inkluzywnym. Według Autorki na trzecią podgrupę składają się partykuły: *víš, víte, jo, no, ne, že* występujące w części inicjalnej, finalnej bądź środkowej wypowiedzi, słowa-wypełniacze, np. *vole, tijo, kurňa*, czy śmiech jako przejaw współpracy, zadowolenia, zgody, zrozumienia.

W swoich dociekaniach naukowych Olga Müllerová poświęciła wiele miejsca porządkowaniu typologicznemu i klasyfikacyjnemu tekstów dialogowych. Jej znaczący wkład w ten aspekt badań na gruncie czeskiej lingwistyki oddaje czwarta część recenzowanej monografii *Komunikační situace a žánry mluvených projevů* (s. 239–310). Punktem wyjścia rozważań czyni tu Badaczka szczegółową charakterystykę współczesnego języka czeskiego w komunikacji oralnej z uwzględnieniem różnorodności gatunkowej tekstów dialogowych. Traktują o tym rozdziały zatytułowane *Čeština v současné mluvené komunikaci* (s. 239–251) oraz *Dialogické a monologické žánry mluvených projevů* (s. 252–272). Autorka z jednej strony definiuje pojęcia, takie jak *sytuacja komunikacyjna*, wskazuje czynniki, jakie mają na nią wpływ, przedstawia kryteria klasyfikacji sytuacji komunikacyjnych (np. pisemność – oralność, dialogowość – monologowość, werbalność – niewerbalność), z drugiej zaś strony poczynione ustalenia stosuje w badaniach żywego języka, dokonując analizy dialogów i monologów występujących w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Sięga tu po teksty dialogowe reprezentatywne dla komunikacji interpersonalnej w kontaktach zarówno prywatnych, jak i zinstytucjonalizowanych, wydzielając typy, takie jak np. rozmowa na dowolny temat (*klábosení*), rozmowa o sprawach codziennych, wymiana poglądów, rozwiązywanie problemów, zwierzanie się, jednostronna informacja („przesłuchanie”), rozmowy z małymi dziećmi, konwersacja podczas gier towarzyskich (np. szachy, karty), podczas zakupów (relacja sprzedawca – klient) itp. Wśród tekstów monologowych Autorka wyróżnia m.in. opowiadanie wydarzenia z życia, wspomnienia, opis codziennych czynności, referat (komentarz o charakterze specjalistycznym), wykład, oficjalne przemówienie okolicznościowe, homilia/kazanie. Badaczka podkreśla, że wydzielenie poszczególnych typów i gatunków tekstów nie jest proste, ponieważ

„Často jde o pouhé náznaky, tendence, žánrový útvar nemá zřetelný začátek a konec, protože komunikační situace přináší četné změny a zvraty” (s. 217). Przypomina tu, że mają na to wpływ także istotne cechy komunikacji interpersonalnej, czyli dialogowość monologu i monologowość dialogu.

Specjalne miejsce w dorobku naukowym Olgi Müllerovej zajmują badania komunikacji z rozmówcami reprezentującymi dwie grupy wiekowe: dzieci i osoby starsze. Tej pierwszej grupie poświęciła wspomniane już wcześniej studia na temat konwersacji lekarza z pacjentem dziecięcym, a także zamieszczony w tej części monografii rozdział traktujący o komunikacji matki z dzieckiem w wieku półtora roku oraz trzech lat (*Řeč dospělých v komunikaci s dětmi*, s. 298–305), zwracając uwagę na asymetrię komunikacji, językowe przejawy matczynej empatii (np. formy 1. os. l. mn. w znaczeniu inkluzywnym, zasób wyrazów adekwatny do wieku dziecka) oraz dydaktyzmu (np. stosowanie powtórzeń, zdań pytających, słownictwa nacechowanego ekspresywnie).

Jednak szczególnie ważne są nowatorskie studia Olgi Müllerovej dotyczące opisu języka osób starszych. Temu poświęcony jest rozdział *Charakteristické rysy řeči příslušníků nejstarší generace (vzpomínky na mláďi)* (s. 273–282). Redaktorzy omawianej publikacji z uznaniem oceniają sposób gromadzenia materiału badawczego przez Autorkę i podkreślają, że „Velmi citlivý a empatický přístup prokázala při pořizování nahrávek příslušníků nejstarší generace – dokázala si získat důvěru starých vypravěčů, a vznikl tak soubor rozsáhlých a zdařilých narativních interview” (s. 12).

Olga Müllerová włącza się także aktywnie w analizę dyskursu religijnego, prowadząc badania nad specyficznym typem komunikacji, jakim jest obrzęd mszy. Ten nurt dorobku naukowego Badaczki reprezentują dwa rozdziały czwartej części, zatytułowane *Mše jako dialog* (s. 283–291) i *Neformálnost komunikace ve veřejných projevech* (s. 292–297). Autorka zwraca tu uwagę na wyjątkowość komunikacji tego typu, wynikającą z silnie zrytualizowanej formy, w której nie występuje dialogowość spontaniczna. Zdaniem Autorki można jednak uznać mszę za specyficzny typ dialogu wierzącego z Bogiem, w którym kapłan pełni rolę pośrednika.

Rozdział zamykający czwartą część monografii został poświęcony wykorzystaniu zjawiska dialogiczności w dydaktyce języka czeskiego (*Funkce dialogických textů ve výuce češtiny a jejich repertoár*, s. 306–310). Badaczka z jednej strony rozpatruje wykorzystanie różnych typów tekstów dialogowych jako materiału dydaktycznego: teksty literackie, autentyczne rozmowy, dialogi

tworzone przez uczniów, z drugiej strony opisuje dialog jako metodę dydaktyczną stosowaną np. podczas analizy tekstu, definiowania czy komentowania materiału nauczania⁶.

Ostatnia, piąta część recenzowanej monografii dotyczy badań dyskursu medialnego (*Dialogy v médiích*, s. 313–355). Zaprezentowana została analiza moderowanych dyskusji telewizyjnych i radiowych na bieżące tematy społeczno-polityczne, w których biorą udział prowadzący program (jeden lub więcej) i zaproszeni do studia goście⁷. Autorka koncentruje się na roli prowadzącego/prowadzących program oraz na zamianie ról między rozmówcami. Analizie poddaje m.in. trzy audycje telewizyjne z lat 1992–1993 Czechosłowackiej i Czeskiej Telewizji: *Debata*, *Co týden* i *Duel* (*Problémy vedení dialogů v televizi*, s. 313–325). Zwraca uwagę na sytuacje konfliktowe, jakie pojawiają się w analizowanych programach, starcie poglądów, zaostrenie konfliktu, i wskazuje na istotny fakt, że różnice poglądów mogą dotyczyć także prowadzących program, którzy w przebiegu rozmowy wprowadzają współpracę, ale mogą też rywalizować między sobą.

Temat ten rozwija Badaczka w studium dotyczącym audycji radiowej *Radioforum* (*Úlohy moderátora v rozhlasovém diskusním pořadu Radioforum*, s. 326–341). W tym przypadku uczestnikami dialogu oprócz prowadzącego i gości są także dzwoniący do studia słuchacze. Autorka dowodzi, że typowa zarówno dla tej, jak i innych podobnych audycji radiowych jest częsta zamiana ról: prowadzący rozmawia z gościem, goście rozmawiają ze sobą, w różnej mierze włączają się także w ten dyskurs słuchacze. Rola prowadzącego audycję jest zwykle złożona, co podkreśla Olga Müllerová w kolejnym rozdziale *Styl rozhlasového dialogu s hostem – mezi institucionální a soukromou komunikací* (s. 342–350), wskazując na trzy jej składowe: a) rola instytucjonalna – prowadzący w imieniu określonej instytucji rozmawia z gościem i słuchaczami; b) rola wynikająca z interakcji – będąc uczestnikiem dialogu, decyduje o tym, kto w danym momencie ma zabrać głos; c) rola związana ze sferą prywatną – ujawnia swoje poglądy, opinie, osobisty stosunek do gościa.

⁶ Olga Müllerová odwołuje się tu do własnego doświadczenia dydaktycznego, które zaowocowało także m.in. zespołowym opracowaniem podręcznika *Dialog v hodinách češtiny* (Müllerová, Hoffmannová, Schneiderová 1996) (por. też Müllerová, Hoffmannová 1994).

⁷ Badaczka poświęciła analizie dialogów medialnych wiele miejsca w swoim dorobku naukowym. Jest m.in. współautorką zbiorowej publikacji pt. *Styl mediálních dialogů* (Čmejrková, Havlík, Hoffmannová, Müllerová, Zeman 2013).

Monografię zamyka rozdział poświęcony używaniu elementów czeszczyzny potocznej w audycjach współczesnych czeskich prywatnych stacji radiowych (*Nespisovnost v rozhlasovém vysílání*, s. 351–357). Zdaniem Badaczki dla tego typu komunikacji charakterystyczne jest mieszanie środków standardowych i kolokwialnych, co *notabene* oddaje ogólną sytuację językową współczesnej czeszczyzny. W języku prowadzących i gości zatem spotykamy środki językowe z płaszczyzny fonetycznej, morfologicznej, składniowej i leksykalnej z różnych odmian, a także różne formy gry językowej.

Warto jeszcze na koniec powiedzieć kilka słów na temat bibliografii. Przyjęta przez Redaktorów zasada pozostawienia wykazu literatury po każdym rozdziale, zachowująca oryginalne opracowanie Olgi Müllerovej, choć w nieunikniony sposób wpłynęła na powtórzenie w kilku miejscach tych samych pozycji bibliograficznych, to jednak dla czytelnika jest dobrym rozwiązaniem praktycznym, ponieważ umożliwia szybki dostęp do informacji o publikacjach dotyczących danego zagadnienia. Ponadto, jak twierdzą Redaktorzy, „To, že se na někteřé práce odkazuje mnohokrát a opakovaně, přispívá k vyprofilování hlavních inspirací a východisek Olgy Müllerové” (s. 357).

Zaprezentowana powyżej monografia przedstawia obraz wielowątkowych dociekań naukowych Olgi Müllerovej, która w badaniach poruszała tematy nieopracowane na gruncie czeskiej lingwistyki, stale poszerzała swoje zainteresowania o nowe obszary eksploracji i podejmowała oryginalne problemy badawcze. Omawiane przez Uczoną zagadnienia, fundamentalne dla czeskiej analizy konwersacyjnej, teorii dialogu i badań czeskiego języka mówionego, pozostają nadal aktualne i niewątpliwie mogą inspirować badaczy, nie tylko lingwistów, do nowych poszukiwań naukowych.

GRAŻYNA BALOWSKA*

Literatura

- Čmejrková S., Havlík M., Hoffmannová J., Müllerová O., Zeman J., 2013, *Styl mediálních dialogů*, Praha: Academia.
Hoffmannová J., Müllerová O., 1999, *Dialog v češtině*, München: Verlag Otto Sagner.

* <https://orcid.org/0000-0002-8175-2313>, Uniwersytet Opolski, Opole, Polska, balowska@uni.opole.pl

- Hoffmannová J., Müllerová O., 2000, *Jak vedeme dialog z institucemi*, Praha: Academia.
- Hoffmannová J., Müllerová O., 2007, *Čeština v dialogu generací*, Praha: Academia.
- Hoffmannová J., Müllerová O., Zeman J., 1999, *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*, Praha: Trizonia.
- Müllerová O., 1983, *Komunikativní složky výstavby dialogického textu*, Praha: Univerzita Karlova.
- Müllerová O., 1994, *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*, Praha: Academia.
- Müllerová O., 2022, *Dialog a mluvená čeština. Výbor z textů*, K vydání připravili J. Hoffmannová, L. Jílková, P. Kaderka, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Müllerová O., Hoffmannová J., 1994, *Kapitoly o dialogu*, Praha: Pansofia.
- Müllerová O., Hoffmannová J., Schneiderová E., 1992, *Mluvená čeština v autentických textech*, Jinočany: H & H.
- Müllerová O., Hoffmannová J., Schneiderová E., 1996, *Dialog v hodinách češtiny*, Praha: Pansofia.
- Zeman J., 2021, Životní jubileum doc. Olgy Müllerové, „Jazykovědné aktuallity“, LVIII, č. 3–4, s. 114–116.

